

έχουν την απαιτούμενη ισχύ (λόγω δομής) να επιζητήσουν κάτι άλλο πλὴν της ασφάλειάς τους. Όταν τα κράτη που επιθυμούν τη διατήρηση του status quo γίνονται αποδέκτες επιθετικής συμπεριφοράς από αναθεωρητικά κράτη, επιδιώκουν την αποτροπή των κρατών αυτών. Η στρατηγική αποτροπής έχει επιτυχή αποτελέσματα, όταν λαμβάνει υπόψη της τον τρόπο λειτουργίας του διεθνούς συστήματος και τη βασική ανάγκη απόκτησης ισχύος για την εξισορόπηση του επιτιθέμενου.

4.4. Το κυπριακό ζήτημα ως στρατηγικό μέρος της ελληνοτουρκικής σύγκρουσης

Ένα από τα ισχυρότερα σημεία τριβής στις ελληνοτουρκικές σχέσεις είναι το κυπριακό ζήτημα, γιατί αυτό συνέβαλε ουσιαστικά στην προοδευτική επιδείνωση των ελληνοτουρκικών σχέσεων από το 1954 και μετά.¹⁰⁶ Αν και οι ρίζες του κυπριακού προβλήματος ανάγονται στην εποχή του βικτοριανού ιμπεριαλισμού, περισσότερο από εκατό χρόνια πριν,¹⁰⁷ ως ζήτημα της ελληνοτουρκικής αντιπαράθεσης γίνεται στη δεκαετία του 1950

¹⁰⁶ Βαγγέλης Κουφουδάκης, «Το Κυπριακό, οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις και οι Υπερδυνάμεις: 1960-1986», στο Αλεξανδρής Αλέξης κ. ά., *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις: 1923-1987*, 2η Έκδ. (Αθήνα: Γνώση, 1991), σ. 217. Για μια αναλυτική ιστορική τοποθέτηση των ελληνοτουρκικών σχέσεων με άξονα το Κυπριακό βλ. στην πιο πάνω παραπομπή. Για την εξελικτική πορεία των γεγονότων που αφορούν το κυπριακό ζήτημα, από την παραχώρηση του νησιού από τους Οθωμανούς στους Βρετανούς (1878) έως και τις μέρες μας, βλ. στο Peggy Anderson, *Οι Διαιρέσεις της Κύπρου* (Αθήνα: Άγρα, 2008). Για την εσωτερική πολιτική διάσταση του προβλήματος και πώς η Ελλάδα και η Τουρκία αντιμετώπιζουν την κατάσταση, βλ. Patricia Carley, «U.S. Foreign Policy and the Future of Greek-Turkish Relations», στο *Greek-Turkish Relations and U.S. Foreign Policy: Cyprus, the Aegean, and Regional Stability* (Washington: United States Institute of Peace, 1997), σ. 10-9, και William, *Turkish Foreign Policy: 1774-2000*, ό.π., σ. 252-60. Παραμένει όμως η έλλειψη ανάλυσης για τη στρατηγική όψη της αντιπαράθεσης στο Κυπριακό και για το πώς αυτή ερμηνεύεται θεωρητικά.

¹⁰⁷ Anderson, *Οι Διαιρέσεις της Κύπρου*, ό.π., σ. 8.

και κυρίως μετά την αποχώρηση των Βρετανών από το νησί.¹⁰⁸ Η μεταξύ των δύο χωρών σύγκρουση για τον έλεγχο στην Κύπρο αποτελεί ένα από τα πιο ισχυρά πεδία της μεταξύ τους αντιπαράθεσης, που καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την ένταση του ευρύτερου μεταξύ τους ανταγωνισμού και η σύγκρουση αυτή παραμένει ένα σημαντικό εμπόδιο για τη βελτίωση των ελληνοτουρκικών σχέσεων.¹⁰⁹ Όπως εύστοχα επισημαίνεται, οι ελληνοτουρκικές σχέσεις θα παραμένουν σε ένταση, όσο θα συνεχίζεται η παγιωμένη από το 1974 κατάσταση στο νησί, και ένα μεγάλο μέρος των ελληνοτουρκικών ζητημάτων δεν θα διευθετηθεί, αν δεν επιτευχθεί μία συμφωνία στο κυπριακό πρόβλημα που να ικανοποιεί και τα δύο μέρη.¹¹⁰ Η σημαντικότητα του Κυπριακού στις ελληνοτουρκικές σχέσεις έγκειται και στο γεγονός ότι αυτό δεν αποτελεί μόνο μια διαμάχη μεταξύ των δύο κρατών, αλλά παραμένει ένα διεθνές πρόβλημα (αντίθετα με τη θέληση της Τουρκίας), που μάλιστα εμπλέκει και άλλους συμμάχους των δύο χωρών, τις ΗΠΑ και τη Μεγάλη Βρετανία.¹¹¹ Αυτό επίσης επιβεβαιώνεται και από το γεγονός ότι στην περίοδο του ψυχρού πολέμου η Κύπρος αποτελούσε μία από τις πιο σημαντικές περιοχές της Ανατολικής Μεσογείου και λόγω της αντιπαλότητας μεταξύ Δύσης και Ανατολής αλλά και λόγω της σύ-

¹⁰⁸ Αλεξάνδρου, «Η Παρούσα Ιστορική Συγκυρία της Ελληνοτουρκικής Αντιπαράθεσης», ό.π., σ. 155.

¹⁰⁹ Mustafa Aydin, «Contemporary Turkish-Greek Relations: Constraints and Opportunities», στο Mustafa Aydin and Kostas Ifantis (επιμ.), *Turkish-Greek Relations: The Security Dilemma in the Aegean* (London και New York: Routledge, 2004), σ. 32.

¹¹⁰ Theodore A. Couloumbis και Louis J. Klarevas, «Prospects for Greek-Turkish Reconciliation in a Changing International Setting», στο *Greek-Turkish Relations and U.S. Foreign Policy: Cyprus, the Aegean, and Regional Stability* (Washington: United States Institute of Peace, 1997), σ. 37.

¹¹¹ Tozun Bahcheli, «Turning a New Page in Turkey's Relations with Greece? The Challenge of Reconciling Vital Interests», στο Mustafa Aydin και Kostas Ifantis (επιμ.), *Turkish-Greek Relations: The Security Dilemma in the Aegean* (London και New York: Routledge, 2004), σ. 101.

γκρουσης ισχύος μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, ενώ συνεχίζει να παραμένει ένα σημαντικό θέμα στις ελληνοτουρκικές σχέσεις και μετά τη λήξη του ψυχρού πολέμου, αφού το κυπριακό ζήτημα συνδέεται και με την ευρωπαϊκή πορεία της Τουρκίας.¹¹²

Αποτελεί χαρακτηριστικό γεγονός ότι το κυπριακό ζήτημα, το οποίο εμφανίζεται ως πρόβλημα (ζήτημα στρατηγικής αντιπαράθεσης των δύο χωρών) από το 1955 και επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τις ελληνοτουρκικές κρίσεις έως και σήμερα, αποτελεί περισσότερο πρόβλημα της ελληνοτουρκικής σύγκρουσης και λιγότερο εκφράζεται ως πρόβλημα της διεθνούς κοινότητας.¹¹³ Συνεπώς η σύγκρουση των δύο κρατών λαμβάνει χώρα και στην Κύπρο. Όπως σημειώνεται, οι σημαντικές εξελίξεις που αφορούν τα ελληνοτουρκικά και διαμορφώνονται μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας έχουν άμεσες συνέπειες στην Κύπρο και στο κυπριακό ζήτημα, γιατί Ελλάδα και Τουρκία έχουν δυνατή επιρροή στις δύο αντίστοιχες κοινότητες του νησιού.¹¹⁴

Για την Ελλάδα το Κυπριακό, ιδιαίτερα από το 1974 και μετά, αποτελεί την προμετωπίδα της εξωτερικής της πολιτικής. Δεν είναι μόνο οι εθνικοί δεσμοί με την πλειονότητα του πληθυσμού του νησιού που της υπαγορεύουν μία άμεση προτεραιότητα δράσης στο Κυπριακό, αλλά και τα στρατηγικά ερείσματα, που εν πολλοίς ταυτίζονται με το εθνικό της συμφέρον. Αν η Ελλάδα χάσει την επιρροή της στην Κύπρο, δεν θα χάσει μόνο τη μάχη, αλλά αυτή θα την κερδίσει ένας από τους κυριότερους

¹¹² Kivanc Ulusoy, «Europeanization and Political Change: The Case of Cyprus», *Turkish Studies* 10, 3 (2009), σ. 393.

¹¹³ Γιαλλουρίδης, «Το Ενιαίο Αμυντικό Δόγμα ως Στρατηγική Αντιμετώπισης του Τουρκικού Επεκτατισμού», ό.π., σ. 136. Για μια ιστορική περιληπτική πορεία της σύγκρουσης στην Κύπρο βλ. Larrabee και Lesser, *Turkish Foreign Policy in an Age of Uncertainty*, ό.π., σ. 71–80.

¹¹⁴ Tozun Bahcheli, «Cyprus in the Post-Cold War Era: Moving Toward a Settlement», στο *Greek-Turkish Relations and U.S. Foreign Policy: Cyprus, the Aegean, and Regional Stability* (Washington: United States Institute of Peace, 1997), σ. 23.

γειτονικούς της αντιπάλους, η Τουρκία. Έτσι θα μειωθεί και η αποτρεπτική της ισχύς απέναντι στην επιθετικότητα της Τουρκίας. Κατά συνέπεια η Ελλάδα στο κυπριακό ζήτημα διακυβεύει το εθνικό της συμφέρον στην Ανατολική Μεσόγειο.

Το κυπριακό ζήτημα αποτελούσε και αποτελεί έναν σημαντικό παράγοντα για την εξωτερική πολιτική της Τουρκίας και αποτελεί ένα μόνιμο εμπόδιο για την εξωτερική πολιτική του κράτους στο πεδίο των σχέσεών του με τρίτους φορείς. Η εικόνα αυτή επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι στα μέσα της δεκαετίας του 1960 η κυπριακή κρίση ήταν αυτή που έδωσε την ώθηση για επανεξέταση των βασικών προσανατολισμών της τουρκικής εξωτερικής πολιτικής, και στη δεκαετία του 1970 πάλι η κυπριακή κρίση ήταν αυτή που οδήγησε σε δραστικές μεταβολές την εξωτερική πολιτική, αλλά όχι τόσο δραματικές ώστε να βγάλουν τη χώρα έξω από το δυτικό σύστημα των κρατών.¹¹⁵ Ακόμα και σήμερα η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας επηρεάζεται άμεσα από τις εξελίξεις του Κυπριακού και αυτό γίνεται ιδιαίτερα αντιληπτό από την προσπάθειά της να ενταχθεί στην Ε.Ε.¹¹⁶ Άλλωστε από την περίοδο που η Τουρκία και η Κύπρος είχαν υποβάλει αίτηση για ένταξη στην Ε.Ε., το κυπριακό πρόβλημα αποτέλεσε μία από τις σημαντικές παραμέτρους των σχέσεων μεταξύ Τουρκίας και Ευρωπαϊκής Ένωσης.¹¹⁷

Ο πόλεμος του 1974, που για την Τουρκία ήταν μια ειρηνευτική επιχείρηση, που στόχο είχε να φέρει την ειρήνη στο νησί (διατηρείται de facto από το 1974 ως και σήμερα),¹¹⁸ ενώ για

¹¹⁵ Aydin, *Turkish Foreign Policy: Framework and Analysis*, ό.π., σ. 46.

¹¹⁶ Oguzlu, «The Latest Turkish-Greek Detent: Instrumentalist Play for EU Membership, or Long-Term Institutional Cooperation?», ό.π., σ. 343.

¹¹⁷ Ulusoy, «Europeanization and Political Change: The Case of Cyprus», ό.π., σ. 394.

¹¹⁸ Άριστος Αριστοτέλους, *Άμυνα Διοίκηση και Οικονομία: Ο Ενιαίος Αμυντικός Χώρος Ελλάδας-Κύπρου* (Λευκωσία: Κυπριακό Κέντρο Στρατηγικών Μελετών, 1995), σ. 58, και Aslan Gunduz, «Greek-Turkish Disputes: How to Resolve Them», στο Keridis Dimitris και Triantaphyllou Dimitrios (επιμ.), *Greek-*

την Ελλάδα και την Κύπρο ήταν εισβολή σε ένα κυρίαρχο κράτος, αποτελεί μέχρι σήμερα το κομβικότερο σημείο της πορείας του κυπριακού ζητήματος, και τούτο γιατί ο πόλεμος αυτός καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την παρούσα πολιτική κατάσταση στην περιοχή. Η Τουρκία κέρδισε μια πολεμική αναμέτρηση σε βάρος του αντιπάλου της κατακτώντας το 36,4% του εδάφους του νησιού, το οποίο κατέχει μέχρι και σήμερα διεκδικώντας τη στρατιωτική της παρουσία στο νησί σε μια ενδεχόμενη λύση του Κυπριακού, ενώ η Ελλάδα και η Κύπρος διεκδικούν την εξασφάλιση ενός ανεξάρτητου κράτους χωρίς τη στρατιωτική παρουσία εκατέρωθεν.

Το γεγονός ότι η Κύπρος αποτελεί ένα επιχειρησιακό κομμάτι αντιπαράθεσης μεταξύ Τουρκίας και Ελλάδας, δηλαδή μέρος του εθνικού συμφέροντος των δύο κρατών, καταδεικνύεται από την ιστορική πραγματικότητα και την ανάλυση των πρακτικών των δύο χωρών.¹¹⁹ Κατά συνέπεια, όποια από τις δύο χώρες διατηρεί τη στρατιωτική κυρίως υπεροχή στην Κύπρο, διαθέτει και ένα ευρύτερο στρατηγικό πλεονέκτημα στη σύγκρουση, αφενός γιατί με γεωστρατηγικά κριτήρια υπερισχύει η μία χώρα της άλλης, αφετέρου γιατί διατηρείται μία πολιτική νίκη πολυμορφικής υφής, καθώς το Κυπριακό είναι ύψιστο ζήτημα και για τις δύο χώρες.

Η Τουρκία, έχοντας την πίστη ότι οι στρατιωτικές της δυνάμεις που βρίσκονται στο νησί είναι υπέρτερες των ελληνικών

Turkish Relations in the Era of Globalization (Dulles: Brassey's Publications, 2001), σ. 92. Για το πώς αντιλαμβάνεται το Κυπριακό η τουρκική πλευρά, βλ. στο ίδιο, σ. 92-9. Ο συγγραφέας υποστηρίζει ιδιαίτερα ότι τίποτα κοινό δεν υπάρχει μεταξύ των δύο κοινοτήτων (ούτε κυπριακό έθνος), καμία κυβέρνηση δεν υπήρξε που να αντιπροσωπεύει και τα δύο μέρη (μόνο τρία χρόνια διήρκεσε η συνδιοίκηση του κράτους) και υπάρχουν στο νησί δύο ξεχωριστές ισodύναμες πολιτικές οντότητες, οι οποίες μέσα από τη διζωνικότητα μπορούν να επιλύσουν το πρόβλημα.

¹¹⁹ Βλ. την αναφορά στο William, *Turkish Foreign Policy: 1774-2000*, ό.π., σ. 148-62.

(ελληνοκυπριακών),¹²⁰ αποδέχεται τον ρόλο της μεγαλύτερης δύναμης στη σύγκρουση και προσπαθεί με την παρουσία της εκεί να διασφαλίζει τα στρατηγικά της συμφέροντα, που απορρέουν από τη σημαντική γεωπολιτική θέση της Κύπρου, αλλά και να επιβεβαιώνει την ανωτερότητά της (κυρίως προς την Ελλάδα) ως μεγάλη περιφερειακή δύναμη. Άλλωστε, στην περίπτωση της Κύπρου, η νησιωτική φύση και η γεωγραφική απόσταση λειτουργούν αρνητικά για την Ελλάδα και θετικά για την Τουρκία, γεγονός που η σημασία του αποδείχτηκε και στις ενδοκοινοτικές κρίσεις του 1963 και του 1967 αλλά και κατά τον πόλεμο του 1974.¹²¹ Το στρατιωτικό πλεονέκτημα της Τουρκίας στην Κύπρο σε βάρος της Ελλάδας είναι ένας καθοριστικός παράγοντας για τον έλεγχο του νησιού. Το πλεονέκτημα αυτό μπορεί να ανατραπεί αν ο συμμαχικός συνασπισμός της Ελλάδας με την Κυπριακή Δημοκρατία αξιοποιηθεί συγκριτικά με τις αδυναμίες της Τουρκίας και σε σχέση με όλα τα πεδία αντιπαράθεσης των ελληνοτουρκικών διαφορών.

Τα πραγματικά αίτια της παρουσίας της Τουρκίας στο νησί είναι: πρώτον, η γεωγραφική θέση της Κύπρου, που είναι σημαντικότερη για την Τουρκία λόγω ασφάλειας του κράτους· δεύτερον, η αποκοπή της Τουρκίας από την ανοιχτή θάλασσα, αν η Κύπρος περάσει σε πλήρη ελληνικό έλεγχο· τρίτον, ο φόβος που δημιουργεί στους Τούρκους το γεγονός της ελληνικής υπεροχής στο νησί, εξαιτίας της πληθυσμιακής πλειονότητας των Ελλήνων, που ενδυναμώνει το ελληνικό εθνικό γόητρο και ταυτόχρονα τις βλέψεις της αντίπαλης πλευράς για πλήρη ελληνοποίηση του νησιού.¹²² Υπό αυτές τις πραγματικές αιτίες διαπιστώνεται ότι δύσκολα η Τουρκία θα εγκαταλείψει τα κεκτημένα

¹²⁰ Bahcheli, «Cyprus in the Post-Cold War Era: Moving Toward a Settlement», ό.π., σ. 21.

¹²¹ Κουσκουβέλης, *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, ό.π., σ. 155.

¹²² Aydin, *Turkish Foreign Policy: Framework and Analysis*, ό.π., σ. 67.

της στην Κύπρο, γιατί αυτά είναι άμεσα συνυφασμένα με τις εθνικές της επιδιώξεις.

Για την Ελλάδα το πιο σημαντικό ζήτημα μιας μελλοντικής διευθέτησης του κυπριακού ζητήματος είναι η εξασφάλιση της συνολικής μετακίνησης της τουρκικής στρατιωτικής παρουσίας στο νησί, καθώς αυτό θα εξευμενίσει την ελληνική εθνική υπερηφάνεια και θα μειώσει τους φόβους της Ελλάδας για περαιτέρω τουρκικές διεκδικήσεις στην Κύπρο.¹²³ Το γεγονός της αποστρατιωτικοποίησης της Κύπρου θα αποτελούσε για την Ελλάδα αλλαγή της ισορροπίας δυνάμεων στο νησί και από μειονεκτική θέση έναντι της Τουρκίας, στην οποία βρίσκεται σήμερα, θα περνούσε σε πλεονεκτική. Αυτό θα συνέβαινε γιατί η στρατιωτική υπεροχή της Τουρκίας εις βάρος της Ελλάδας, που υπάρχει σήμερα, δεν θα υπήρχε πλέον και η Ελλάδα με την πολιτική επιρροή που έχει στην πλειονότητα των Κυπρίων θα ήταν συγκριτικά ισχυρότερη από την Τουρκία.

Με άλλα λόγια, η Ελλάδα επιδιώκει τη μετακίνηση της σύγκρουσης σε άλλο επίπεδο, αφού στο στρατιωτικό επίπεδο μειονεκτεί. Αντίθετα, για την Τουρκία η λύση που περισσότερο θα ικανοποιούσε τις στρατηγικές της επιλογές είναι αυτή του πλήρους διαχωρισμού των δύο κοινοτήτων, που θα της επέτρεπε να έχει στρατιωτική παρουσία στο νησί. Επιπρόσθετα, η ελληνική θέση είναι ότι το κυπριακό ζήτημα είναι ένα διεθνές θέμα, που δεν αποτελεί ζήτημα ελληνοτουρκικής διαφοράς και δεν συζητείται διμερώς από τα δύο κράτη, αλλά η σημασία του είναι πρωταρχική για την εξέλιξη και την πρόοδο των σχέσεων των δύο κρατών. Αντιθέτως, η Τουρκία επιδιώκει μόνο κατά διαστήματα να διαχωρίσει το Κυπριακό από τις ελληνοτουρκικές σχέσεις, επιδιώκοντας διάλογο και καλές σχέσεις με την Ελλάδα, με σκοπό την παγίωση της κατάστασης που δημιούργησε ο πόλεμος του 1974 στην Κύπρο.

¹²³ Bahcheli, «Cyprus in the Post-Cold War Era: Moving Toward a Settlement», ό.π., σ. 23.

Επίσης πρέπει να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη το γεγονός ότι ο πολιτικός στόχος της Τουρκίας για διεθνή αναγνώριση της διχοτόμησης της Κύπρου δεν έχει ακόμη επιτευχθεί και γ' αυτό η πιθανότητα για χρήση στρατιωτικών μέσων δεν μπορεί να αποκλειστεί.¹²⁴ Με μια νέα στρατιωτική επιχείρηση, αν αυτή αποβεί νικηφόρα, θα εξασφαλίσει η Τουρκία τον πλήρη έλεγχο της Κύπρου και θα εκμηδενίσει στο έπακρο τα ελληνικά ερείσματα. Αν και ένα τέτοιο ενδεχόμενο είναι δύσκολο να πραγματοποιηθεί, λόγω του μεγάλου πολιτικού κόστους που θα επωμιζόταν η Τουρκία από μία νέα στρατιωτική επιχείρηση, παραμένει μία πιθανότητα διεθνολογικής δράσης. Οι αντικειμενικές της δυσκολίες στηρίζονται στο γεγονός ότι μια στρατιωτική επιχείρηση θα προκαλούσε τη στρατιωτική αντίδραση της Ελλάδας και παράλληλα ένα τέτοιο εγχείρημα θα είχε δυσμενείς επιπτώσεις στην ευρωπαϊκή πορεία της Τουρκίας. Με άλλα λόγια, τα κόστης της Τουρκίας από μια τέτοια απόφαση θα ήταν υπέρμετρα μεγαλύτερο από τυχόν οφέλη της από τον νικηφόρο στρατιωτικό αγώνα. Το επιχείρημα της Τουρκίας ότι μετά την τουρκική επέμβαση στο νησί καμιά άλλη σύγκρουση δεν παρατηρήθηκε, με αποτέλεσμα να διατηρείται η ειρήνη,¹²⁵ μάλλον επιβεβαιώνει την άποψη ότι η Τουρκία είναι ικανοποιημένη με το status quo στο νησί, το οποίο μάλιστα θέλει να νομιμοποιήσει, έτσι ώστε η de facto παρούσα κατάσταση να γίνει και de jure.

Ακόμη, αξίζει να αναφερθεί το γεγονός ότι, ως ανταπόδοση της συνεχούς παρουσίας από το 1974 των τουρκικών στρατευμάτων στο νησί και τις απειλές που αυτό συνεπάγεται, η Ελλάδα σε συνεργασία με την Κύπρο εγκαθίδρυσε το Ενιαίο Αμυντικό Δόγμα. Το Ενιαίο Αμυντικό Δόγμα μεταξύ Ελλάδας και Κύ-

¹²⁴ Αριστοτέλους, *Άμυνα – Διοίκηση και Οικονομία: Ο Ενιαίος Αμυντικός Χώρος Ελλάδας – Κύπρου*, ό.π., σ. 59 και 69.

¹²⁵ Bahcheli, «Cyprus in the Post-Cold War Era: Moving Toward a Settlement», ό.π., σ. 25.

πρου περιλαμβάνει την κοινή αμυντική δράση των δύο χωρών έναντι της Τουρκίας και στόχο έχει να αποτρέψει οποιαδήποτε ενέργεια του αντιπάλου σε έναν ενιαίο αμυντικό χώρο.¹²⁶ Το δόγμα αυτό, που χρησιμοποιείται ως μέρος της αποτρεπτικής στρατηγικής της Ελλάδας,¹²⁷ αποτελεί τη στρατιωτική απάντηση της Ελλάδας στην τουρκική στρατιωτική ισχύ στο νησί και με αυτό επιδιώκεται να αποτραπεί η Τουρκία από το να έχει νέα πολεμικά οφέλη. Στηρίζεται στο ισοδύναμο τετελεσμένο, δηλαδή στην ισόβαρη στρατιωτικής αξίας απάντηση Ελλάδας και Κύπρου σε επιθετική ενέργεια της Τουρκίας και στην ευέλικτη ανταπόδοση, που μεταφράζεται σε απάντηση της Ελλάδας με οποιονδήποτε τρόπο και σε οποιοδήποτε σημείο σε επιθετική ενέργεια της Τουρκίας.¹²⁸ Ο βαθμός λειτουργίας του Ενιαίου Αμυντικού Δόγματος και τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης αποτρεπτικής πρακτικής κρίνουν τον βαθμό επιτυχίας του και τον σκοπό δημιουργίας του.

Επιπρόσθετα, και σε σχέση με την ελληνοτουρκική αντιπαράθεση για το κυπριακό ζήτημα, στο συγκεκριμένο εμπλέκονται και άλλοι παράγοντες, καθώς στην Κύπρο διακυβεύονται και συμφέροντα των μεγάλων δυνάμεων. Το κυπριακό ζήτημα υπήρξε, από την πρώτη στιγμή που εμφανίστηκε, ένα διεθνές πρόβλημα και αποτέλεσε, λόγω της γεωγραφικής στρατηγικής σημασίας του νησιού, τη διελκυστίνδα ανάμεσα στις νατοϊκές

¹²⁶ Για τον Ενιαίο Αμυντικό Χώρο Ελλάδας-Κύπρου και το Κοινό Αμυντικό Δόγμα βλ. Αριστοτέλους, *Άμυνα – Διοίκηση και Οικονομία: Ο Ενιαίος Αμυντικός Χώρος Ελλάδας – Κύπρου*, ό.π., σ. 41-78.

¹²⁷ Γιαλλουρίδης, «Το Ενιαίο Αμυντικό Δόγμα ως Στρατηγική Αντιμετώπισης του Τουρκικού Επεκτατισμού», ό.π., σ. 135-6, Ντόκος, «Το Δόγμα του Ενιαίου Αμυντικού Χώρου Ελλάδας Κύπρου», ό.π., σ. 143, και Χρυσάνθος Λαζαρίδης, *Αναζητώντας Στρατηγική στην Εξωτερική μας Πολιτική* (Αθήνα: Ποιότητα, 1997), σ. 32.

¹²⁸ Κυριαζής και Σωμάκος, *Ελλάδα-Τουρκία, Άμυνα και Οικονομία*, ό.π., σ. 91. Περισσότερα για τη στρατιωτική και λειτουργική δομή του δόγματος βλ. στο ίδιο, σ. 91-113.

δυνάμεις και τον ΟΗΕ.¹²⁹ Έτσι, σε μεγάλο βαθμό, η ελληνοτουρκική σύγκρουση για τον έλεγχο της Κύπρου επηρεαζόταν και από τις αποφάσεις των μεγάλων δυνάμεων, όχι μόνο γιατί οι τελευταίες είχαν συμμάχους την Ελλάδα και την Τουρκία, αλλά και γιατί η γεωστρατηγική θέση της Κύπρου επηρέαζε την εξασφάλιση του εθνικού συμφέροντός τους. Η ιστορική ανασκόπηση που προηγήθηκε παρέθεσε τη δράση των μεγάλων δυνάμεων όσον αφορά το Κυπριακό, ειδικότερα από τη δεκαετία του 1950 και μετά, και παράλληλα επιβεβαίωσε τη σημαντικότητα της Κύπρου για τις μεγάλες δυνάμεις.

4.5. Η Κύπρος ως πολύ μικρή κρατική δύναμη

Αν θέσουμε στο στρατηγικό πρόβλημα του κυπριακού ζητήματος την υπόθεση ότι φορέας δράσης σ' αυτό είναι και η Κύπρος ως ανεξάρτητο κράτος, τότε δημιουργούνται ερωτήματα στρατηγικής δράσης από ένα μικρό αναφορικά με την ισχύ κράτος. Έτσι αναζητείται η πορεία δράσης της Κυπριακής Δημοκρατίας ως αυτόνομου κυρίαρχου κρατικού δρώντος. Σε μια τέτοια υπόθεση αναγνωρίζεται το γεγονός ότι στο στρατηγικό παιχνίδι της σύγκρουσης Ελλάδας και Τουρκίας μπαίνει και ένας τρίτος πόλος, που συμπεριφέρεται με βάση το δικό του εθνικό συμφέρον. Ο τρίτος πόλος είναι η Κύπρος, που αντιμετωπίζει τους δύο άλλους πόλους ανταγωνιστικά, σε ένα πλαίσιο στο οποίο είτε θα βρεθεί σε σύγκρουση με αυτούς είτε θα επιλέξει τη συμμαχία. Όπως εύστοχα παρατηρείται, η διαφορετική εξελικτική πορεία του ελλαδικού και κυπριακού κράτους καθιστά σαφές ότι, παρά τις ομοιότητες που υπάρχουν (εθνικές, γλωσσικές, ιστορικές, θρησκευτικές), η Ελλάδα και η Κύπρος έχουν συμφέ-

¹²⁹ Χρήστος Α. Ροζάκης, *Τρία Χρόνια Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής, 1974-1977: Άρθρα και Μελέτες* (Αθήνα: Παπαζήσης, 1978), σ. 131. Βλ. περισσότερα στο ίδιο, σ. 131-8, για τις στρατηγικές των δυτικών δυνάμεων να ενσωματώσουν την Κύπρο στο στρατόπεδό τους.

ροντα που δεν ταυτίζονται απόλυτα ούτε μπορούν να ταυτιστούν.¹³⁰ Υπό αυτήν την παρατήρηση, η Κύπρος λειτουργεί και συμπεριφέρεται στο διεθνές σύστημα ως διαφορετικός δρων από την Ελλάδα, καθώς η αναγνώριση διαφορετικού συμφέροντος για τον καθένα τούς διακρίνει εξ ορισμού στην επιδίωξη επίτευξής του.

Στο διεθνές σύστημα μικρά κράτη χαρακτηρίζονται εκείνα που τα μεγέθη της έκτασης της επικράτειάς τους, του πληθυσμού τους, της οικονομικής και στρατιωτικής τους ισχύος είναι μικρά συγκρινόμενα με αυτά των άλλων κρατών. Κύριο χαρακτηριστικό των μικρών κρατών είναι ότι αυτά διαθέτουν μέσα που τους επιτρέπουν να υπερασπίζονται περιορισμένα μόνο συμφέροντα.¹³¹ Η υπεράσπιση περιορισμένων στόχων είναι απόρροια της αδυναμίας τους να αποκτήσουν αρκετή ισχύ σε σχέση με τους άλλους δρώντες στο διεθνές σύστημα και με την ισχύ αυτή να μπορούν να διεκδικούν.

Μία αρχή, για να οριστεί η έννοια του μικρού κράτους, είναι η μέτρηση των δυνατοτήτων του έναντι όχι όλων των κρατών του συστήματος αλλά έναντι των γειτονικών του και ειδικά των περιφερειακών του αντιπάλων, καθώς λαμβάνεται υπόψη ο βαθμός στον οποίο η δύναμη του κράτους είναι συμβατή με τις εθνικές τους επιδιώξεις.¹³² Η αρχή αυτή στηρίζεται στην πεποίθηση ότι ένα πολύ μικρό κράτος κινδυνεύει από τις μεγάλες δυ-

¹³⁰ Μάριος Ευρυβιάδης, «Η Πολιτική της Ελλάδας στο Κυπριακό: Ερμηνευτική Παρουσίαση», στο Δημήτρης Κώνστας και Χαράλαμπος Τσαρδανίδης (επιμ.), *Σύγχρονη Εξωτερική Πολιτική, 1974-1987: Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις - Κυπριακό*, 2ος Τόμ. (Αθήνα και Κομοτηνή: Αντ. Σάκκουλας, 1989), σ. 92-3. Για μια ανάλυση των σχέσεων Κύπρου και Ελλάδας, ως προς την αντιμετώπιση του στρατηγικού σχεδιασμού από δύο διαφορετικές κρατικές μονάδες, βλ. στο ίδιο.

¹³¹ Erling Bjøl, «The Small State in International Politics», στο August Schou και Arne Olav Bruntland (επιμ.), *Small States in International Relations* (Stockholm: Almqvist and Wiksell Publisher, 1971), σ. 29-30.

¹³² Michael I. Handel, *Weak States in the International System* (London: Frank Cass, 1981), σ. 53.

νάμεις που συνορεύουν ή βρίσκονται κοντά σε αυτό. Έτσι κύριο λόγο έχει η ισχύς του μικρού κράτους έναντι αυτών που το απειλούν, καθώς η επιβίωσή του θα εξαρτηθεί από τη σύγκριση της ισχύος του με αυτήν του αντίπαλου γειτονικού κράτους.

Τα μικρά κράτη αντιμετωπίζουν σημαντικούς περιορισμούς στην προσπάθειά τους να επιτύχουν έναν ζωτικής σημασίας στόχο, δηλαδή να κατοχυρώσουν την ασφάλειά τους, η οποία αποτελεί μέχρι σήμερα και τον ακρογωνιαίο λίθο της ύπαρξής τους στο διεθνές σύστημα. Η Κύπρος αποτελεί παράδειγμα ενός τέτοιου μικρού κράτους, που βιώνει την απειλή από ένα πολύ μεγαλύτερο κράτος, την Τουρκία, με αποτέλεσμα να αντιμετωπίζει μεγάλα προβλήματα και περιορισμούς στην άσκηση του δικαιώματος στην ασφάλεια και στην απόκτηση αποτρεπτικής ισχύος, εξαιτίας της πάγιας τουρκικής απειλής αλλά και της παρουσίας τουρκικών στρατευμάτων στο νησί.¹³³

Ο πρωταρχικός σκοπός για ένα μικρό κράτος, όπως είναι η Κύπρος, είναι η επιβίωση, κάτι που μέχρι τώρα τουλάχιστον επιτυγχάνεται, παρά την τουρκική εισβολή και κατοχή μέρους του εδάφους της και τις συχνές απειλές από την Τουρκία για την κατάλυση της ύπαρξής της αλλά και τις αποσταθεροποιητικές ενέργειες των ελληνικών κυβερνήσεων (ειδικά την περίοδο 1967-74).¹³⁴ Η συγκριτική αδυναμία της ισχύος των μικρών κρατών έναντι των άλλων δυνάμεων του διεθνούς συστήματος δεν τους παρέχει τη δυνατότητα για εύρος κινήσεων παρά μόνο αυτών της εξασφάλισης της επιβίωσης. Οι συνθήκες μέσα στις οποίες ένα μικρό κράτος μπορεί να διατηρεί κατά κύριο λόγο

¹³³ Γιαλλουρίδης, *Η Ελληνοτουρκική Σύγκρουση από την Κύπρο ως τα Ίμια, τους S 300 και το Ελαίνκι, 1955-2000: Η Οπτική του Τύπου*, ό.π., σ. 474-5.

¹³⁴ Van Coufoudakis, «The Cyprus Question: International Politics and the Failure of Peacemaking», στο Theodore A. Couloumbis κ. ά. (επιμ.), *Greece in the Twentieth Century* (London and Portland: Frank Cass, 2003), σ. 114. Για τις προσπάθειες και τα κίνητρα που επεδίωκαν τον περιορισμό, εάν όχι την εξάλειψη της κυπριακής κυριαρχίας από τρίτους φορείς (ΗΠΑ, NATO, Ελλάδα, Τουρκία), βλ. στο ίδιο, σ. 114-6.

την επιβίωσή του ως βασική προτεραιότητα και κατά δεύτερο λόγο την αυτονομία και ανεξαρτησία του είναι τόσο δύσκολες, που τα στοιχεία αυτά μπορούν να υλοποιούνται για όσο καιρό δεν συγκρούονται με τις στρατηγικές των μεγάλων δυνάμεων και στη συνέχεια να αμφισβητηθούν.¹³⁵ Άρα η επιβίωση και η διατήρηση των μικρών κρατών εξαρτώνται σε απόλυτο βαθμό από τις στρατηγικές σκοπιμότητες των μεγάλων δυνάμεων και κυρίως αυτών που στα στρατηγικά τους σχέδια εμπλέκεται με τον ένα ή τον άλλο τρόπο η μικρή κρατική δύναμη. Έτσι παρατηρούμε ότι από το 1960, που η Κύπρος είναι ανεξάρτητο κράτος και αυτόνομος φορέας δράσης, η πορεία της καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από μία περιφερειακή δύναμη όπως η Τουρκία, από μία αντίπαλο της περιφερειακής δύναμης όπως η Ελλάδα και από μία υπερδύναμη που είναι οι ΗΠΑ.

Για τα μικρά κράτη η αντιμετώπιση μιας απειλής από μια μεγαλύτερη δύναμη μπορεί να υλοποιηθεί με εξωτερική εξισορρόπηση ή συλλογική ασφάλεια. Η προστασία των συμφερόντων ενός μικρού κράτους, όταν αυτά απειλούνται από ένα μεγάλο κράτος, εξαρτάται από την ισορροπία δυνάμεων, όπως αυτή εκφράζεται εκείνη τη συγκεκριμένη στιγμή.¹³⁶ Δηλαδή τα μικρά κράτη επιδιώκουν να αποκτήσουν αποτρεπτική ισχύ έναντι της απειλής από ένα ισχυρότερο κράτος, μέσα από τις ισορροπίες ισχύος που διατηρούνται από άλλα ισχυρότερα αλλά αντίπαλα μεταξύ τους κράτη. Κατ' αυτόν τον τρόπο το μικρό κράτος εξασφαλίζει την επιβίωσή του, χάρη στην ισχύ και κυρίως χάρη στα συμφέροντα μίας άλλης δύναμης που είναι σε σύγκρουση με τη δύναμη που απειλεί το μικρό κράτος. Παρατηρούμε αυτό να συμβαίνει και στην περίπτωση της Κύπρου, κα-

¹³⁵ David Vital, «The Analysis of Small Power Politics», στο August Schou και Arne Olav Bruntland (επιμ.), *Small States in International Relations* (Stockholm: Almqvist and Wiksell, 1971), σ. 27.

¹³⁶ Hans J. Morgenthau, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace* (New York: Publisher McGraw-Hill Incorporation, 1993), σ. 192.

θώς η απειλή της Τουρκίας εξισορροπείται πρωτίστως μέσω της αποτρεπτικής ισχύος της Ελλάδας, που συγκρούεται με το κράτος αυτό, και δευτερεύοντως από τα κράτη μέλη της Ε.Ε., που προσφέρουν κυρίως πολιτική αποτροπή.

Τα μικρά κράτη, προσπαθώντας να αναπτύξουν τα δικά τους στρατηγικά δόγματα, έχουν λίγες επιλογές και λιγότερη ελευθερία σε σχέση με τις μεγαλύτερες δυνάμεις και, ως εκ τούτου, συχνά τα μικρά κράτη αναπτύσσουν ένα πραγματιστικό στρατηγικό πλάνο, αφού πρώτα διαπιστώσουν ότι τα δόγματα των μεγαλύτερων δυνάμεων δεν μπορούν να έχουν προσαρμοστικότητα στα δικά τους σχέδια.¹³⁷ Με βάση αυτήν την παρατήρηση βλέπουμε ότι η Κυπριακή Δημοκρατία προσπαθεί να αναπτύξει ένα δόγμα, που αφενός μεν αναζητά έναν σύμμαχο που απειλείται και αυτός (Ελλάδα) από την ίδια επιθετική δύναμη (Τουρκία), αφετέρου δε επιλέγει να συμπορευτεί με την Ε.Ε. (σύνολο μεγάλων δυνάμεων), για να επιτυγχάνει την εξωτερική εξισορρόπηση. Επιπλέον, προσπαθεί να προσαρμόζει στο μέτρο του δυνατού τη στρατηγική της με τις επιλογές της υπερδύναμης στη γεωγραφική περιοχή της, για να κερδίζει την εύνοιά της.

Η ισορροπία της ισχύος, από την οπτική γωνία ενός αδύναμου κράτους που θυσιάζεται γι' αυτήν, πρέπει να γίνεται αισθητή ως μία σκληρή αρχή¹³⁸ και έτσι το αδύναμο κράτος της Κύπρου αφενός πρέπει να αναζητά εκείνο που θα ήταν ωφελιμότερο για το ίδιο, αφετέρου πρέπει να κατανοεί και την αδύναμη θέση του ως μικρή κρατική δύναμη. Η τελευταία αυτή διαπίστωση οδηγεί τη στρατηγική του μικρού κράτους σε εκείνες τις διόδους που θα είναι οι βέλτιστες για την εξασφάλιση της επιβίωσής του, διαφορετικά η επιβολή του ισχυρότερου αντιπάλου, για να διατηρήσει τη γενικότερη ισορροπία ισχύος, πρέπει να θεωρείται δεδομένη.

¹³⁷ Platias, «Greece's Strategic Doctrine: In Search of Autonomy and Deterrence», ό.π., σ. 105.

¹³⁸ Hedley Bull, *Η Αναρχή Κοινωνία: Μελέτη της Τάξης στην Παγκόσμια Πολιτική* (Αθήνα: Ποιότητα, 2001), σ. 155.

Η επιβίωση των μικρών κρατών εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη συμπεριφορά των μεγάλων δυνάμεων, που επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό την πορεία δράσης των αδύναμων κρατών. Έτσι και η μοίρα της Κύπρου, λόγω της σημαντικής στρατηγικής γεωγραφικής της θέσης, έχει επηρεαστεί από τη δράση των μεγάλων δυνάμεων.¹³⁹ Παράλληλα με το πιο πάνω, ένα αδύναμο κράτος προσδοκά να επωφεληθεί από τις τεταμένες σχέσεις και συγκρούσεις των μεγάλων δυνάμεων, καθώς αυτές, ανάλογα με τη στρατηγική αξία που έχει γι' αυτές το αδύναμο κράτος, μπορεί να παρασυρθούν να ανταγωνιστούν για όφελος του μικρού κράτους, είτε αυτό είναι σύμμαχο είτε είναι ουδέτερο.¹⁴⁰

Το μικρό κράτος για την προστασία των συμφερόντων του πρέπει να αναζητήσει τη βοήθεια ισχυρών φίλων. Τα μικρά κράτη συμμετέχουν σε συμμαχίες ή αναζητούν συμμάχους, επειδή από μόνα τους δεν μπορούν να επιτύχουν τις βασικές επιδιώξεις τους, κυρίως αυτήν της επιβίωσης, και η επιτυχία διεκπεραίωσης των στόχων τους εξαρτάται λιγότερο από τις δικές τους ικανότητες και περισσότερο από τις δυνάμεις και την αξιοπιστία των μεγάλων προστατών τους.¹⁴¹ Η προσκόλληση σε μία μεγάλη δύναμη αποτελεί τη δίοδο για εξασφάλιση της επιβίωσης και η συμμαχία με αυτήν στόχο έχει να υλοποιείται η ενδυνάμωση του μικρού κράτους σε τέτοιο βαθμό, που να εξισορροπείται ο κίνδυνος από ένα τρίτο κράτος. Η συμμαχία βέβαια αυτή προϋποθέτει ότι το μεγάλο κράτος που θα παρέχει ασφάλεια στο μικρό θα μπορεί να επωφελείται στρατηγικών πλεονεκτημάτων από τη συμμαχία αυτή.

¹³⁹ Coufoudakis, «The Cyprus Question: International Politics and the Failure of Peacemaking», ό.π., σ. 111. Γι' αυτόν τον λόγο, σύμφωνα με τον συγγραφέα, η Κύπρος έχει γίνει αντικείμενο μελέτης από έναν μεγάλο αριθμό μελετητών.

¹⁴⁰ Handel, *Weak States in the International System*, ό.π., σ. 181.

¹⁴¹ Ronald R. Krebs, «Perverse Institutionalism: NATO and the Greco-Turkish Conflict», *International Organization* 53, 2 (1999), σ. 350.

Η απόφαση για τη στρατηγική της σύμπραξης-συμπόρευσης με μια απειλητική δύναμη βασίζεται σε τελική ανάλυση στην ελπίδα ότι μια τέτοια κίνηση θα μετριάσει την επιθετική ένταση της απειλητικής δύναμης.¹⁴² Η στρατηγική αυτή, που αποτελεί μέθοδο κυρίως των αδύναμων κρατών και εμπίπτει στη γενικότερη στρατηγική του κατευνασμού, εμπεριέχει κινδύνους που μπορούν να αποβούν μοιραίοι για την επιβίωση του κράτους. Και αυτό γιατί, με την επιλογή της συμπόρευσης με έναν ισχυρό αντίπαλο, το μικρό κράτος γίνεται δέσμιο των επιλογών της μεγάλης δύναμης και διακυβεύει την υπόστασή του στην περίπτωση που το εθνικό συμφέρον της μεγάλης δύναμης δεν απαιτεί την προστασία του μικρού κράτους.

Μικρά κράτη που βρίσκονται εκτεθειμένα στην απειλή ενός μεγαλύτερου κράτους συχνά αναζητούν την κατοχύρωση της ασφάλειάς τους στο πλαίσιο των διεθνών οργανισμών, εκτιμώντας ότι η επιλογή της άμυνας δεν αποτελεί μια εφικτή εναλλακτική λύση. Είναι γεγονός ότι τα κράτη αυτά βρίσκονται αντιμέτωπα με εγγενείς περιορισμούς στην προσπάθεια προώθησης της ασφάλειάς τους. Υπάρχουν, ωστόσο, στρατηγικές τις οποίες τα μικρά κράτη μπορούν να υιοθετήσουν, για να εξυπηρετήσουν επιτυχώς τα εθνικά τους συμφέροντα.¹⁴³ Αυτό αποτελεί ένα άλλο παράδειγμα του ότι η στρατηγική των κρατών επηρεάζεται από τους διεθνείς οργανισμούς. Η κυπριακή πλευρά στηρίζει τις στρατηγικές της επιλογές στους διεθνείς θεσμούς και συγκεκριμένα στο Συμβούλιο Ασφαλείας, διεθνοποιώντας το ζήτημα ως επιλογή που αποβλέπει στις πιέσεις από τρίτους προς την Τουρκία.¹⁴⁴

¹⁴² Stephen M. Walt, *The Origins of Alliance* (New York: Cornell University Press, Ithaca, 1987), σ. 176.

¹⁴³ Κατερίνα Χατζηαντωνίου, *Δυνατότητες και Περιορισμοί για την Ανάπτυξη της Αμυντικής Ικανότητας της Κύπρου: Η Περίπτωση των S-300* (Αθήνα: Ινστιτούτο Αμυντικών Αναλύσεων, 2000), σ. 13.

¹⁴⁴ Bahcheli, «Cyprus in the Post-Cold War Era: Moving Toward a Settlement», ό.π., σ. 21.

Αντιλαμβανόμενη, όμως, ότι αυτή η στρατηγική δεν αποφέρει αποτέλεσμα, έχει επικεντρώσει την προσπάθειά της στην απόκτηση πλεονεκτημάτων μέσω της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπου με την ιδιότητά της ως κράτους μέλους επιδιώκει να εξασφαλίσει ασφάλεια από την επιθετικότητα της Τουρκίας. Ένα μικρό κράτος μπορεί, μέσα από διπλωματικές κινήσεις που ενισχύουν τον συγκρουσιακό χαρακτήρα των επιδιώξεων και των συμφερόντων των μεγάλων δυνάμεων που το απειλούν, να δημιουργήσει μοχλούς πίεσης στη δράση των κρατών αυτών.¹⁴⁵ Έτσι η Κύπρος θα μπορούσε να ασκήσει εξωτερική εξισορρόπηση στην Τουρκία μέσω της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η Κύπρος, και με την απόσυρση της δραστηκής παρέμβασης της Ελλάδας στη στρατηγική της, διαμορφώνει τη δική της εξωτερική πολιτική και επιλέγει τον δρόμο των διεθνών θεσμών. Η Ελλάδα υποστηρίζει ότι η διαμάχη είναι μεταξύ Κύπρου και Τουρκίας, μελών του ΟΗΕ, διότι η δεύτερη παραβίασε κατάφωρα τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τον Χάρτη. Για την Κύπρο το κυπριακό πρόβλημα ήταν και παραμένει διεθνές ζήτημα που συμπεριλαμβάνει εισβολή και κατάληψη μίας χώρας από μία άλλη.¹⁴⁶

Σε σχέση με την πιο πάνω παράγραφο και αναφορικά με τη δράση των μικρών κρατών πρέπει να αναφέρουμε ότι η επίκληση από αυτά του ηθικού δικαίου αλλά και νομικών επιχειρημάτων μπορούν να λειτουργήσουν, όταν η ισχύς μεταξύ των δύο αντιπάλων είναι ίση και ο συσχετισμός ισχύος δεν επιτρέπει σε κανέναν από τους δύο να μεταβάλει προς όφελός του την κατάσταση,¹⁴⁷ δηλαδή όταν υπάρχει ισορροπία ισχύος, όπως

¹⁴⁵ Χατζηαντωνίου, *Δυνατότητες και Περιορισμοί για την Ανάπτυξη της Αμυντικής Ικανότητας της Κύπρου: Η Περίπτωση των S-300*, ό.π., σ. 17.

¹⁴⁶ Ευρυδιάδης, «Η Πολιτική της Ελλάδας στο Κυπριακό: Ερμηνευτική Παρουσίαση», ό.π., σ. 108.

¹⁴⁷ Επιχείρημα που τεκμηριώνεται και στο Αθανάσιος Πλατιάς, *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη* (Αθήνα: Εστία, 1999), σ. 44-6, με αναφορά στον διάλογο Αθηναίων και Μηλίων.

την ορίσαμε πιο πάνω. Ο Π. Κονδύλης συμπληρώνει, αναφέροντας ότι η ηθική ως επιχείρημα που αντλούν οι αδύναμοι από τη θεία ή φυσική τάξη δεν μπορεί να είναι το ισχυρότερο όπλο τους. Για όσους υποχρεώνονται να καταφύγουν σ' αυτήν, η πίστη στην υπερίσχυση των ηθικών κανόνων γεννά απλώς φρούδες ελπίδες και ωθεί σε απελπισμένες και αυτοκαταστροφικές ενέργειες.¹⁴⁸ Έτσι και η Κύπρος δεν μπορεί να αναμένει εξισοροπητικά αποτελέσματα έναντι του επιτιθέμενου, ούτε με την επίκληση του ηθικού δικαίου ούτε με προσφυγές στον ΟΗΕ και στα διεθνή δικαστήρια.

Τα μικρά κράτη, στην προσπάθειά τους να αναπτύξουν το δικό τους στρατηγικό δόγμα, έχουν λιγότερες εναλλακτικές λύσεις και μικρότερη ελευθερία κινήσεων από τις μεγάλες δυνάμεις. Έτσι διαμορφώνουν ένα αυθεντικό στρατιωτικό δόγμα, αφού διαπιστώσουν ότι τα δόγματα των μεγάλων δυνάμεων έχουν μόνο περιορισμένη εφαρμογή στα δικά τους προβλήματα.¹⁴⁹ Στην περίπτωση της Κύπρου υπάρχει το αμυντικό δόγμα του Ενιαίου Αμυντικού Χώρου με την Ελλάδα, με βάση το οποίο, κατά κύριο λόγο, επιτυγχάνεται η υλοποίηση στρατιωτικής στρατηγικής για την αποτροπή και η πολιτική ταύτιση με τα κράτη της Ε.Ε., που εξυπηρετεί τη βελτίωση της θέσης του κράτους σε όλους τους τομείς οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής υφής. Η ενίσχυση της αμυντικής ικανότητας της Κυπριακής Δημοκρατίας και η αναβάθμιση της αποτρεπτικής ισχύος της Ελλάδας στην Κύπρο αποτελεί έναν πάγιο στόχο για τα δύο κράτη, από τον οποίο απορρέει εξάλλου η συγκρότηση και η διακήρυξη του δόγματος του Ενιαίου Αμυντικού Χώρου.¹⁵⁰ Έτσι διαπιστώνεται ότι οι περιορισμένες επιλογές που έχουν τα

¹⁴⁸ Παναγιώτης Κονδύλης, *Η Ηδονή, η Ισχύς, η Ουτοπία* (Αθήνα: Στιγμή, 2000), σ. 58.

¹⁴⁹ Ήφαιστος και Πλατιάς, *Ελληνική Αποτρεπτική Στρατηγική*, ό.π., σ. 42.

¹⁵⁰ Γιαλλουρίδης, *Η Ελληνοτουρκική Σύγκρουση από την Κύπρο ως τα Ίμια, τους S 300 και το Ελσίνκι, 1955-2000: Η Οπτική του Τύπου*, ό.π., σ. 463.

μικρά κράτη είναι να μπορούν να προσδένονται στις στρατηγικές επιλογές των μεγάλων δυνάμεων και μέσω αυτών να επιλύονται τα προβλήματά τους, που αφορούν κατά μείζονα λόγο την επιβίωσή τους.

4.6. Ανακεφαλαίωση και συμπεράσματα

Με ακρογωνιαίο λίθο το εμπειρικό παράδειγμα της ελληνοτουρκικής σύγκρουσης εξετάστηκαν στο παρόν κεφάλαιο οι μορφές στρατηγικής δράσης, που αφορούν αυτές της περιφερειακής δύναμης και της αποτροπής. Επιπρόσθετα, παρουσιάστηκε η εικόνα του κυπριακού ζητήματος ως μέρος της ελληνοτουρκικής σύγκρουσης, με εστίαση στη στρατηγική ενός φορέα πολύ μικρής ισχύος, όπως είναι το κράτος της Κύπρου.

Για τη διεκπεραίωση της μεθοδολογικής διεργασίας ακολουθήθηκε η παρακάτω αποδεικτική διαδικασία. Παρουσιάστηκε η θεωρητική θέση ότι υπάρχουν κράτη επιθετικά που προσπαθούν να μεταβάλουν το status quo, όταν αυτά συμπεριφέρονται ως (ή είναι) μεγάλες δυνάμεις, η οποία επαληθεύτηκε εμπειρικά με τη θέση ότι η Τουρκία είναι επιθετικό κράτος και προσπαθεί να μεταβάλει το status quo. Συζητήθηκε η θέση ότι κράτη που απειλούνται από άλλες δυνάμεις προσπαθούν να αποτρέψουν τον αντίπαλό τους, όταν οι άλλες δυνάμεις είναι υποδεέστερες σε σχέση με αυτόν, διατηρώντας το status quo, και επαληθεύτηκε εμπειρικά από τη θέση ότι η Ελλάδα απειλείται από την Τουρκία και γι' αυτό προσπαθεί, ακολουθώντας στρατηγική αποτροπής, να την αποτρέψει διατηρώντας το status quo. Ακολούθως, υποστηρίχθηκε η θέση ότι ένα μέρος της σύγκρουσης μεταξύ των κρατών Ελλάδας και Τουρκίας αποτελεί το κυπριακό ζήτημα. Τέλος, παρουσιάστηκε η θεωρητική θέση ότι υπάρχουν κράτη με μικρή δύναμη στο διεθνές σύστημα, που αντιμετωπίζουν το πρόβλημα της επιβίωσης, η οποία επαληθεύτηκε εμπειρικά από τη θέση ότι η Κύπρος είναι κράτος με

μικρή δύναμη, που αντιμετωπίζει πρόβλημα επιβίωσης από την Τουρκία.

Με το πέρας του παρόντος κεφαλαίου ενδυναμώθηκε η άποψη που υποστηρίζει την ανάγκη της ύπαρξης στρατηγικής στα κράτη, ανεξάρτητα από το μέγεθος της κρατικής τους ισχύος ή τις επιδιώξεις τους. Στις πιο πάνω σελίδες ταυτίστηκε η θεωρητική με την εμπειρική παρατήρηση. Το επόμενο και καταληκτικό βήμα, στο κεφάλαιο που ακολουθεί, είναι ο σχολιασμός των βασικών θεωρητικών και εμπειρικών παραμέτρων που αναπτύχθηκαν εκτενώς στα προηγούμενα κεφάλαια με σκοπό την τελική κρίση των υποθέσεων εργασίας.